

Co jest istotą oceny moralnej?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tom Phillips, *Krótką historią o tym, jak spieprzyliśmy wszystko*, Warszawa 2019.
- Źródło: Roland Topor, *Wybawcy*, [w:] tegoż, *Cztery róże dla Lucienne*, Warszawa 1985.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Codziennie oceniamy ludzkie czyny, uznając je za dobre albo złe. Lecz co tak naprawdę poddajemy ocenie? O ile chemik może wyizolować w laboratorium badaną przez siebie substancję, my nigdy nie mamy do czynienia z czynem w czystej postaci.

Intencje, skutki, kontekst sytuacyjny, obowiązujące normy moralne i prawne – to wszystko elementy, które są powiązane z samym czynem. W życiu zazwyczaj nie bierzemy pod uwagę wszystkich elementów ludzkiego zachowania, ale uznajemy – nawet jeśli się nad tym nie zastanawiamy – że pewne z nich są ważniejsze niż inne.

Podobnie jest w filozofii – istnieją różne stanowiska etyczne, a każde z nich inaczej rozumie istotę oceny moralnej. W tej lekcji poznasz stanowisko, które skupia się na skutkach czynów oraz drugie, które za punkt wyjścia bierze pojęcie obowiązku. Zaczniemy jednak od starożytnego źródła tych dwu stanowisk etycznych – epikureizmu i stoicyzmu.

Twoje cele

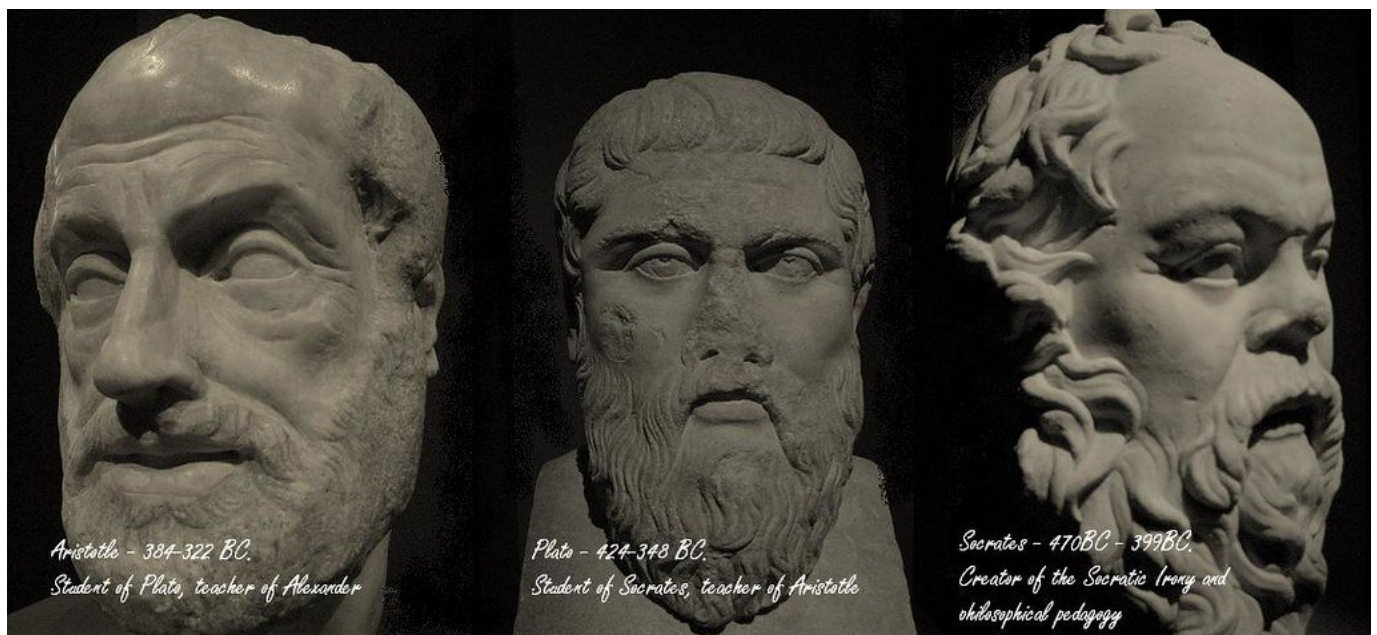
- Porównasz ze sobą deontologiczne i konsekwencjalistyczne kryterium oceny moralnej.
- Scharakteryzujesz kryterium skutków czynu oraz zgodności z nakazami i zakazami moralnymi.

- Wskażesz starożytne źródła etyczne stanowisk: deontologicznego oraz konsekwencjalistycznego.
- Zastosujesz deontologiczne i konsekwencjalistyczne kryterium do własnych rozważań etycznych.

Przeczytaj

Kim byli stoicy i epikurejczycy?

Mówiąc o stoikach i epikurejczykach, odnosimy się do członków dwu szkół filozoficznych starożytnej Grecji, które zostały założone w IV w. p.n.e. Filozofia grecka miała już w tamtym czasie za sobą okres dominacji [filozofii przyrody](#) oraz późniejszy okres klasyczny, w którym na pierwszy plan wysunęły się [antropologia](#) oraz [etyka](#).

Klasyczny okres filozofii greckiej to czas działalności trzech wielkich filozofów: Sokratesa, Platona i Arystotelesa. Filozofia przestała być refleksją nad przyrodą i skupiła się na człowieku oraz jego działalności – moralności, polityce, sztuce.

Źródło: Soham Banerjee, *Sokrates, Platon i Arystoteles*, dostępny w internecie: flickr.com, licencja: CC BY 2.0.

Również stoicy i epikurejczycy poszukiwali praktycznej odpowiedzi na pytanie, jak należy żyć. Ważne było dla nich pojęcie [eudajmonii](#), które przełożyć można jako szczęście lub doskonałość jednostki. Odnosiło się ono do pewnego idealnego wzoru etycznego, do którego powinien dążyć człowiek. [Eudajmonizm](#), pogląd rozpowszechniony w greckiej etyce, łączył jednak stoików z epikurejczykami tylko pozornie, ponieważ rozumieli oni eudajmonię w odmienny sposób.

Stoicy

Aby osiągnąć prawdziwe szczęście, człowiek powinien spełnić tylko jeden warunek – żyć w zgodzie z [cnotą](#), ponieważ, wedle stoików, jest ona jedynym prawdziwym dobrem. Jak

stoicy wyobrażali sobie życie człowieka cnotliwego? Było to życie zgodne z naturą – i nie myśleli tu nawet o naturze człowieka, lecz o naturze samej w sobie. Byli przekonani, że świat, w którym żyjemy, jest rozumny i harmonijny. Życie zgodne z naturą polegało więc na tym, aby człowiek dostosował swoje zachowanie do ogólnej harmonii, która panuje we wszechświecie. Jeśli będzie żył w ten sposób, nic więcej do szczęścia nie jest mu już potrzebne, osiągnie bowiem doskonałość, którą odczuwa się właśnie jako szczęście.

Jak zatem miałyby żyć stoicki mędrzec?

Działania zgodne z rozumem przeciwstawiali stoicy sytuacjom, w których człowiekiem rządzą afekty (zawiść, pożądlivość, smutek i obawa). Afekty to bezrozumne poruszenia duszy, które sprawiają, że człowiek porzuca cnotę i zaczyna działać wbrew naturze.

Dla stoików istniało zatem bezwzględne dobro – cnota oraz bezwzględne zło – afekty. Wszystko inne, czyli dobra, jakich ludzie pożądamy na ogół w codziennym życiu – pieniądze, zaszczyty, sława, zdrowie, itp. nie miały dla cnoty żadnego znaczenia. Nie były ani dobre, ani złe, lecz po prostu obojętne. Właśnie obojętność była stanem ducha, który stoicki mędrzec powinien zawsze przyjmować wobec rzeczywistości. Apatia, czyli beznamietność, to wyzbycie się wszelkich afektów i kierowanie się w działaniu tylko i wyłącznie cnotą.

Epikurejczycy

Z kolei epikurejczycy głosili, że szczęście polega na doznawaniu przyjemności (**hedonizm**), a nieszczęście – na cierpieniu. Warunkiem szczęścia jest brak cierpienia, jest ono bowiem stanem naturalnym człowiekowi. Dopiero pojawienie się cierpienia zaburza nasze wewnętrzne poczucie radości życia.

Epikurejska droga do szczęścia polega więc na unikaniu cierpienia i odczuwaniu przyjemności. Poza właściwą człowiekowi radością życia istnieją również przyjemności,

Zdjęcie przedstawia rzeźbę *Pneuma 2* autorstwa Neri Oxman. Etyka stoików wiązała się z ich poglądami kosmologicznymi. Byli materialistami, wierzyli jednak w istnienie subtelniejszej, ulotnej materii – *pneumy* (gr. *pneuma* – tchnienie), która przenika całą bierną materię, z której składa się Wszechświat. Dzięki *pneumie* cały świat był jedną ogromną, organiczną całością przenikniętą rozumem. Postępowanie człowieka powinno zgadzać się właśnie z tym racjonalnym, kosmicznym porządkiem, w istnienie którego wierzyli stoicy.

Źródło: John Cummings, dostępny w internecie: Wikimedia, licencja: CC BY-SA 3.0.

które są wobec niego zewnętrzne – np. dobre jedzenie lub ciekawa rozmowa. Epikur dzielił je na przyjemności fizyczne – bardziej zasadnicze, i duchowe – wyższe. Dzięki przyjemnościom fizycznym, jak np. jedzenie, trwa nasze życie i w tym sensie są one podstawowe – radość życia jest przecież warunkiem szczęścia. Zaś przyjemności duchowe uznał Epikur za wyższe nie z tego powodu, że są bardziej wartościowe niż fizyczne, ale dlatego że dają więcej przyjemności – rozciąga się ona bowiem w czasie. Przyjemność z jedzenia odczuwamy wtedy, kiedy je spożywamy, natomiast przyjemność z rozmowy może trwać, dzięki wyobraźni, zarówno w przeszłości (kiedy sama rozmowa już dawno się skończyła) lub w przyszłości (kiedy jeszcze się nie zaczęła).

Dwa wzory etyczne

Eudajmonia, czyli stan szczęścia i doskonałości etycznej, był wzorem etycznym zarówno dla stoików, jak i dla epikurejczyków. Jednak podczas gdy ci pierwsi uważali, że szczęście to stan zubożnienia na przyjemności i dobra, które oferuje życie, dla epikurejczyków polegało ono na zgodnym z rozumem i obyczajem korzystaniu z przyjemności. Ta różnica w podejściu do przyjemności przejawiała się w ich stosunku do cnoty. Stoicy utożsamiali cnotę ze szczęściem – kto żyje cnotliwie, ten już jest szczęśliwy. Z kolei epikurejczycy, którzy utożsamiali szczęście z przyjemnością, traktowali cnotę jako jeden ze środków do szczęścia (były nimi również rozum i przyjaźń).

Dwa kryteria oceny moralnej

Zarówno stoicy, jak i epikurejczycy, pytali o to, jak żyć dobrze. Odpowiedzią były wzory moralne – sposoby na życie w zgodzie z cnotą, które postulowali. Zastanówmy się, w jaki sposób można by ocenić konkretne działanie z perspektywy stoików i epikurejczyków.

Frederic Leighton, *Pojednanie nad grobem Romea i Julii*, 1850

Przypomnij sobie historię Romea i Julii. Za namową ojca Laurentego Julia planuje podstęp, który ma jej pomóc połączyć się z ukochanym. Wypija miksturę, dzięki której wydaje się martwa, choć tak naprawdę śpi. Romeo, który nie wie o podstępie, odkrywa „ciało” Julii i z rozpaczy popełnia samobójstwo. Julia budzi się ze snu. Widząc, do czego doprowadziła, również odbiera sobie życie.

Źródło: domena publiczna.

Polecenie 1

Zastanów się, jak samobójstwo Romea oceniliby stoicy, a jak epikurejczycy. Zwróć szczególną uwagę na uzasadnienie tych ocen. Następnie zapoznaj się z propozycją wyjaśnienia w dalszej części tekstu.

Zarówno stoicy, jak i epikurejczycy, uznaliby samobójstwo za złe. Z punktu widzenia stoików Romeo, zamiast zachować obojętność wobec okoliczności, na które nie miał wpływu – jak nakazywałby rozum – dał się ponieść uczuciom. Z kolei dla epikurejczyków istotne byłoby, że pozbawiając się życia, Romeo zadaje sobie cierpienie (bo odmawia sobie przyjemności życia), ale również zadaje cierpienie innym – w pierwszej kolejności, Julii, która pod wpływem jego czynu również odbiera sobie życie.

Mamy tu do czynienia z dwoma odmiennymi kryteriami oceny (choć sama ocena czynu okazuje się taka sama). Stoicy zwracają uwagę na charakter samego czynu – czy był on zgodny z naturą (a więc z rozumem), czy też przeciwny naturze – podyktowany afektami. Z kolei dla epikurejczyków każdy czyn powinien być środkiem do szczęścia. Jeśli przynosi cierpienie, jest zły. Zwracają więc oni uwagę na konsekwencje konkretnego działania.

Obowiązki i konsekwencje

Odmienne kryteria oceny moralnej czynu, które możemy odnaleźć w etyce stoików oraz epikurejczyków, stały się zalążkiem dwu współczesnych stanowisk etycznych. Pierwszym z nich jest **deontologizm**, a drugim **konsekwencjalizm**.

Deontologisci, podobnie jak stoicy, skupiają się na charakterze samego czynu – by go ocenić, pytają o jego zgodność z obowiązującymi normami moralnymi. Dobre zachowanie to takie, które zgadza się z jakimś nakazem moralnym, realizuje pewną powinność i nie łamie obowiązujących zakazów.

Różne mogą być źródła zakazów, nakazów i powinności, które regulują nasze działanie. Mogą pochodzić one od samego człowieka – jego zmysłu moralnego lub sumienia, albo też od Boga, władcy ustanawiającego prawo, czy też społeczeństwa dyktującego normy moralne. Niezależnie od tego, jaki mamy pogląd na źródło norm moralnych, deontologistów nie interesuje sama treść konkretnych norm, lecz ich forma. Innymi słowy, norma moralna musi przybrać formę nakazu lub zakazu oraz faktycznie obowiązywać w życiu społecznym. O wartości moralnej czynu decyduje jego zgodność z tak rozumianymi normami.

Z kolei konsekwencjalizm skupia się – podobnie jak epikureizm – na skutkach czynu, który poddaje ocenie. Wedle konsekwencjalizmu etycznego tylko skutki czynu decydują o jego wartości moralnej (w takim sensie klasycznym przykładem teorii konsekwencjalistycznej jest **utilitaryzm**). Konsekwencjalizm zwraca uwagę szczególnie na te sytuacje, w których ściśle przestrzeganie norm prowadzi do gorszych skutków, niż ich złamanie.

Uznanie skutków za kryterium oceny moralnej sprawia też, że intencje, którymi się kierujemy, nie mają żadnej moralnej wartości. Jeżeli zachęcimy naszych chorujących znajomych, by sięgnęli po lek, który pomógł nam w podobnym przypadku, lecz im akurat ten lek zaszkodzi, to w świetle teorii konsekwencjalistycznych nasz czyn będzie zły – niezależnie od tego, że szczerze chcieliśmy im pomóc.

Rozumowanie to działa również w drugą stronę – wyobraź sobie, że twoim sąsiadom przeszkadza, że ćwiczysz w domu grę na

Jerzy Kukuczka i Andrzej Czok podczas wyprawy na Mount Everest. Zdobyli oni szczyt nową drogą 19 maja 1980 roku.

W niektórych sytuacjach, np. w himalaizmie, ludzie stają przed podobnymi dylematami moralnymi. Wyobraź sobie, że w trakcie wyprawy wysokogórskiej, w okolicach szczytu, jeden z członków wyprawy zapada na chorobę wysokogórską, która uniemożliwia mu samodzielne zejście. Wspinaczka odbywa się w tak ekstremalnych warunkach, że jego partnerzy nie mają możliwości sprowadzenia go w dół. Stają przed wyborem

skrzypcach. Zamiast z tobą o tym porozmawiać i ustalić jakiś kompromis, za każdym razem dzwonią na policję z nadzieją, że dostaniesz wysoki mandat. Policja, gdy przyjeżdża na miejsce, łapie na gorącym uczynku złodzieja, który od miesiący kradł samochody na waszym osiedlu. Jak ocenisz zachowanie swoich sąsiadów? Chociaż kierowali się nie najlepszymi pobudkami, ich czyn przyniósł korzyść mieszkańcom całego osiedla. W świetle teorii konsekwencjalistycznych, choć nieco rzecz upraszczając, był więc dobry.

między normą moralną, która nakazuje bezwarunkową pomoc osobie, której życie znajduje się w niebezpieczeństwie, a tragicznymi skutkami, do jakich doprowadzi próba udzielenia takiej pomocy – jeśli wspinacze nie zostawią swojego partnera samego, w konsekwencji śmierć poniosą wszyscy członkowie wyprawy.

Źródło: domena publiczna.

Słownik

antropologia filozoficzna

(gr. *anthropos* – człowiek, *lógos* – nauka) dział filozofii, który zajmuje się człowiekiem. Choć refleksja nad człowiekiem oraz istotą człowieczeństwa obecna jest w myśli filozoficznej od starożytności (szerokie znaczenie antropologii filozoficznej), to nazwa „antropologia filozoficzna” wprowadzona została w XX wieku przez Maksa Schelera w znaczeniu teoretycznej podbudowy nauk szczegółowych, które zajmują się człowiekiem (wąskie znaczenie antropologii filozoficznej)

cnota

zbiór cech charakteru, postawa lub siła moralna charakteryzujące jednostkę, która żyje według norm etyki i dąży do osiągnięcia doskonałości osobistej; życie cnotliwe polega na przedkładaniu dobra etycznego nad przyjemności; treść pojęcia dobra zależy od przyjmowanego przez jednostkę systemu etycznego

deontologizm

(gr. *déon* – to, co powinno być, obowiązek, *lógos* – nauka, teoria) stanowisko etyczne, zgodnie z którym o wartości moralnej czynu (o tym, czy jest dobry, czy zły) decyduje jego zgodność z jakimś zakazem lub nakazem moralnym

etyka

(gr. *ethos* – zachowanie, zwyczaj) dziedzina filozofii zajmująca się rozważaniami dotyczącymi zasad i norm postępowania

eudajmonia

(gr. *eudaimon* – szczęśliwy, dosł. mający dobrego ducha) stan posiadania najwyższego szczęścia lub doskonałości etycznej. Jedno z głównych pojęć etyki starożytnej (pojawia się u Demokryta z Abdera, Arystotelesa, Epikura, stoików)

eudajmonizm

pogląd etyczny, zgodnie z którym najwyższym dobrem i ostatecznym celem życia człowieka jest szczęście. Eudajmonistami byli: Demokryt, Arystoteles, epikurejczycy, stoicy, św. Augustyn, św. Tomasz

jońska filozofia przyrody

historycznie pierwszy nurt filozofii, zajmujący się fizyką, a więc badaniem *physis* (gr. *φύσις*), czyli przyrody; jego pierwszymi przedstawicielami byli myśliciele milezyjscy: Tales, Anaksymander i Anaksymenes, a także Heraklit z Efezu i Ksenofanes z Kolofonu; ich następcami byli zaś Archelaos z Aten i Diogenes z Apollonii, działający w V w. p.n.e.

hedonizm

(gr. *hedone* – przyjemność, rozkosz) stanowisko etyczne, które głosi, że jedynym dobrem, o które warto zabiegać, celem życia i główną motywacją, która kieruje ludźmi, jest przyjemność

konsekwencjalizm etyczny

(łac. *consequentia* – następstwo, następowanie jednego po drugim, szereg, łańcuch) stanowisko etyczne, zgodnie z którym o wartości moralnej czynu (o tym, czy jest dobry, czy zły) decydują skutki, do jakich prowadzi

utilitaryzm

(łac. *utilis* – użyteczny) teoria etyczna opierająca się na zasadzie użyteczności, która zakłada, że dobry jest taki czyn, który prowadzi do ustanowienia szczęścia powszechnego; rozumiane jest ono jako wzrost przyjemności i redukcja cierpienia w świecie

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją i wynotuj, jakie stanowiska etyczne się w niej pojawiają. Objaśnij je własnymi słowami.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DfW59eJhX>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0, muzyka: "Tempting secrets", "Anguish" Kevin MacLeod, incompetech.filmmusic.io CC BY 4.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Co jest istotą oceny moralnej?*

Polecenie 2

Wynotuj z animacji przykładowe sytuacje, które ilustrują różnicę między konsekwencjalizmem a deontologizmem, i zaproponuj trzy własne przykłady.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wśród podanych twierdzeń zaznacz te, które są ocenami moralnymi.

- ☐ Każda kradzież jest zła, ponieważ narusza prawo własności.
- ☐ Wartości moralne są uniwersalne – obowiązują zawsze i wszędzie.
- ☐ Cnota jest wiedzą.
- ☐ Robin Hood był szlachetny – wprowadził kradł, ale dzielił się swoimi łupami z biedakami.

Ćwiczenie 2

Zaznacz odpowiedź. Jaki stosunek powinien – według stoików – zajmować człowiek wobec dóbr, do których dąży ogół ludzi (majątek, sława, itp.)?

- ☐ akceptacja
- ☐ afirmacja
- ☐ potępienie
- ☐ obojętność

Ćwiczenie 3

Zaznacz odpowiedź. Według epikurejczyków, cnota była...

☐ celem ludzkiego życia.

☐ tożsama ze szczęściem.

☐ wiedzą.

☐ środkiem do szczęścia.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj kryteriom oceny moralnej czynu odpowiednie stanowiska filozoficzne.

stoicyzm	epikureizm	deontologia	konsekwencjalizm

zgodność czynu z nakazami moralnymi

intencje sprawcy czynu

skutki czynu

szczęście lub cierpienie, do jakiego prowadzi czyn

zgodność czynu z naturą

Zapoznaj się z moralną oceną kolonializmu i zdecyduj, czy jej autor, Tom Phillips, odwołuje się do deontologicznego czy konsekwencjalistycznego rozumienia moralności. Uzasadnij swoją odpowiedź.

((Tom Phillips

Krótką historia o tym, jak spieprzyliśmy wszystko

Na szczęście osądzanie przeszłości jest ścisłym celem tej książki, więc szybko coś wyjaśnijmy: kolonializm był zły. Naprawdę, ale to naprawdę zły.

Jak bardzo zły? Cóż, liczba ofiar europejskiego kolonializmu w samym dwudziestym wieku wynosi około pięćdziesięciu milionów, co stawia go na równi ze zbrodniami Hitlera, Stalina i Mao – i trzeba zaznaczyć, że w tym stuleciu imperia kolonialne chyliły się ku upadkowi. Szacuje się, że w ciągu pierwszych stu lat kolonizacji w obu Amerykach zmarło wskutek chorób, przemocy i pracy przymusowej dziewięćdziesiąt procent rdzennych mieszkańców – czyli znów liczba idzie w dziesiątki milionów. Nie można określić jej dokładnie, ponieważ trudno ustalić, ilu ludzi żyło tam wcześniej; dosłownie nie wiemy, co straciliśmy.

Źródło: Tom Phillips, *Krótką historia o tym, jak spieprzyliśmy wszystko*, Warszawa 2019.

☐ konsekwencjalizm

☐ deontologizm

Uzasadnienie:

Przeczytaj fragment opowiadania Rolanda Topora pt. *Wybawcy*, a następnie oceń zachowanie Ziemian z perspektywy deontologizmu i konsekwencjalizmu.

((Roland Topor

Wybawcy

[...] Dziwny widok roztoczył się przed oczyma Ziemian, gdy wysiedli ze statku kosmicznego na tej planecie w odległej galaktyce. Powierzchnia globu, jak okiem sięgnąć była gładka i płaska. Żadnych wzniesień, żadnej roślinności, nic tylko klatki. Długi rząd klatek, aż po horyzont. Kształtem przypominały nieco pomieszczenia, w jakich na ziemi trzyma się ptaki, ale zawierały coś zupełnie innego.

To co zawierały przypominało nieco ludzi.

W każdej klatce siedział jeden człekopodobny.

Jak długo trwała ich niewola ? Zapewne długo, bo sprawiali wrażenie dziwnie bezwładnych. Ziemianom na ten widok krajały się serca.

– Trzeba ich uwolnić ! Natychmiast ! [...]

Zbliżyli się do pierwszej klatki. Człekopodobny patrzył na nich, nie okazując najmniejszego wzruszenia. ani strachu, ani wdzięczności, nic. Wydał tylko kilka dziwnych dźwięków, nie zadając sobie nawet trudu otwarcia ust.

Kapitan uśmiechnął się do niego serdecznie.

– Biedny przyjacielu, nic nie rozumiem z twoich wywodów. Najpierw cię stąd wyciągniemy, a potem przyjdzie czas na naukę języków obcych. Członkowie załogi nie zwlekając wzięli się do piłowania krat. Gdy skończyli, więzień zmarł. [...]

Ludzie z coraz większą wściekłością i uporem piłowali kraty, a więźniowie umierali. Lekarz wrócił do pierwszej klatki, by zbadać

zwłoki. Nieco później podszedł do niego kapitan z resztą załogi. Jak okiem sięgnąć, widać było teraz rozbebeszone klatki i trupy człekopodobnych.

– Ani jeden – mruczał kapitan – ani jeden nie przeżył.

Lekarz podniósł się znad ciała, które właśnie zbadał. Miał dziwny wzrok.

– To nie klatki, to ich kręgosłupy.

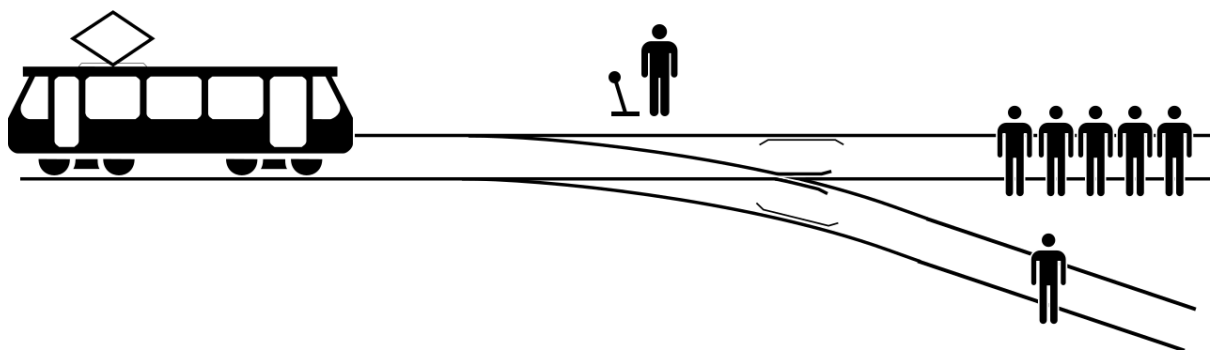
Źródło: Roland Topor, *Wybawcy*, [w:] tegoż, *Cztery róże dla Lucienne*, Warszawa 1985.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z dylematem moralnym (tzw. dylematem wagonika) i wybierz jedno z zaproponowanych w nim rozwiązań. Uzasadnij swój wybór i zdecyduj na tej podstawie, czy okazałeś się deontologią, czy konsekwencjonalistą

((Wagonik kolejki wyrwał się spod kontroli i pędzi w dół po torach. Na jego drodze znajduje się pięciu ludzi przywiązanych do torów przez szalonego filozofa. Ale możesz przestawić zwrotnicę i w ten sposób skierować wagonik na drugi tor, do którego przywiązany jest jeden człowiek. Co powinieneś zrobić?

Źródło: Zapyon, *Schemat ilustrujący dylemat wagonika*, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Przestawiasz zwrotnicę

Nie przestawiasz zwrotnicy

Ćwiczenie 8

Na podstawie dylematu wagonika z ćwiczenia 7. stwórz własny dylemat moralny, który zobrazuje sprzeczność między deontologią a konsekwencjalizmem.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Co jest istotą oceny moralnej?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

IX. Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki. Uczeń:

1) porównuje epikurejski hedonizm i stoicki perfekcjonizm jako załączki (odpowiednio) konsekwencjalizmu i deontologizmu;

2) rekonstruuje spór o kryterium moralnej oceny czynu: skutki dokonanego czynu (np. osiągnięcie stanu braku cierpienia i lęku) vs. wewnętrzna charakterystyka czynu (np. stan harmonii z rozumną naturą);

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

1. Filozofia starożytna. Uczeń opanowuje następujące treści nauczania zawarte w podstawie programowej do filozofii zakresu podstawowego:

5) epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki (punkt IX);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Porównasz ze sobą deontologiczne i konsekwencjalistyczne kryterium oceny moralnej.
- Scharakteryzujesz kryterium skutków czynu oraz zgodności z nakazami i zakazami moralnymi.
- Wskażesz starożytne źródła etyczne stanowisk: deontologicznego oraz konsekwencjalistycznego.
- Zastosujesz deontologiczne i konsekwencjalistyczne kryterium do własnych rozważań etycznych.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pojmuje rolę filozofii jako fundamentalnego składnika dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji**Przed lekcją:**

1. Na poprzedniej lekcji nauczyciel prosi uczniów, żeby na następne zajęcia obejrżeli film Larsa von Triera *Tańcząc w ciemnościach* i przygotowali własną ocenę postępowania głównej bohaterki tego filmu.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Rozmowa wprowadzająca.** Uczestnicy zajęć dzielą się na forum klasy swoimi refleksjami po obejrzeniu filmu. Chętni lub wybrani uczniowie prezentują swoje oceny postępowania bohaterki. Krótka dyskusja służąca uporządkowaniu argumentów.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z treścią e-materiału. Czytają „Wprowadzenie” oraz treści zawarte w sekcji „Przeczytaj”. Nauczyciel upewnia się, czy wszystko jest zrozumiałe.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika multimedium w sekcji „Animacja”. Uczniowie otrzymują polecenie: Zapoznaj się z animacją i opisz własnymi słowami, jak przedstawioną na początku scenę oceniłby zwolennik konsekwencjalizmu etycznego, a jak zwolennik deontologizmu i wykonują je w parach. Następnie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.
3. **Dyskusja.** Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy: zwolenników deontologizmu i konsekwencjalizmu etycznego. Następnie zadaje uczniom pytanie: *Czy z punktu widzenia etyki można ocenić postępowanie Selmy, głównej bohaterki filmu Larsa von Triera, jako właściwe?* Grupy mają 5 minut na przygotowanie argumentów zgodnie z przydzielonym stanowiskiem etycznym. Następnie zostaje przeprowadzona dyskusja. Wybrany uczeń dba o jej prawidłowy przebieg, a po wyznaczonym czasie dokonuje podsumowania.
4. Jeżeli wystarczy czasu, uczniowie rozwiązują, indywidualnie lub w parach, wskazane przez nauczyciela ćwiczenia interaktywne w sekcji „Sprawdź się”, np. zadania zamknięte 1-4.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie zawarte w temacie lekcji: *Co jest istotą oceny moralnej?* Prosi o zilustrowanie odpowiedzi na to pytanie odpowiednimi przykładami z życia.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Ćwiczenia 7 i 8 w e-materiale: dylemat wagonika oraz własny przykład dylematu moralnego.

Materiały pomocnicze:

- Krzysztof Saja, *Etyka normatywna. Między konsekwencjalizmem a deontologią*, Kraków 2015.
- Richard Hare, *Myślenie moralne. Jego płaszczyzny, metody i istota*, Warszawa 2001.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Animacja” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.